

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI
KINDRALSTAABI WALITSUSE WÄLJAAJANNE.

Üksiknumbr 10 mk.

Ilmub kaks korda
kuus ühes kuu-
lisaga.

№ 23.

Laupäeval, 16 detsembril 1922.

IV aastakäik.

S i s u : A. Leht: Meie polgukohtutest. — Strateegia ja sõjaline poliitika. — J. Org: Wäerinde warustamises leiva ja kartulitega. — P. E.: Kas wõiwad ohwitserid sõduritega koos spordiharjutustest osa wõtta? — Mõndasugust.

Meie polgukohtutest*).

(Lõpp).

Alale on jäänud artikkel, mille põhjal puudub kohtualusel polgukohtus iseseisew edasikaebamise õigus. Seeläbi on kohtualuse õigus seotud polguülema tahtmisega, sest kui polguülem ei soowi polgukohtu poolt süüdimõistetud edasikaebamist toetada, kinnitatakse tema poolt polgukohtu otsus ja määratakse täitmisele. See artikkel iseenesest on üks suuremaist õiguste rikkujatest polgukohtu protsessis ja kahjuks on ta weel senini maksew.

Kriminaalprotsessi, mida teostatakse sarnastel oludel, ei wõi nimetada kohtuks selle sõna täies mõttes. Sarnastel tingimustel ei ole polgukohus niipalju kohtu organ, kui ta on asutus, mis aitab sõjawäe ülemust distsipliini alahoidmises ja wõimu teostamises.

Kohtu pääle on harjutud waatama kui täiesti erapooletu ja rippumatu õiguse jaluseadja pääle, kuna polgukohtu protsess ise takistab selle õiguse kättesaamist, mispärast ka polgukohtu organisatsiooni sellel kujul, nagu meie ta Wene seadusest pärisime, täiesti kõlbmatuks tuleb lugeda.

Need oleks polgukohtusse puutuwad wormilised puudused.

Kui aga pilku heita polgukohtute tegewusse ning jälgida protsessi tegelikku käiku, siis peame ütleva, et polgukohtud sagedasti seadust rikuvad. Ma pean kinnitama, et suur protsent wigu

on tingitud just eriteadlaste-polgukohtunikkude puudumise tõttu. Asja sisuline harutamine nõuab wäga suurt otsustamise ja kaalumise wõimet, ning meie keskmine ohwitser, kui palju ta ka wäeosas hää ohwitserina tuntud oleks, ei suuda tungida kõigisse protsessi peensustesse ja õiguse nõuetesse; seda wõiks küll ainult kauaegse praktikaga wõi kõrgema õigusteadusliku eriharidusega kohtuniku käest nõuda. Selle tõttu saawad polgukohtu otsused tihti õige juhulikud; ning paljudel juhtumistel jätab wäeosas ülem ise otsus-d kinnitamata juba wäga silmapaistwa seaduserikkumise pärast. Järgmises kohtuinstantsis on wäga palju polgukohtu otsuseid tühistatud mitmesuguste oluliste seaduserikkumiste pärast. Wäga suur protsent polgukohtu otsuseid on rajatud igasugustele kahtlustele, ehk küll kohus süüdimõistwat otsust wõib teha ainult küllaliste andmete juures, kuna igasugused kahtlused kohtualuse süütuse kasuks tuleb lugeda.

Samuti tulewad tihti ette ka juhtumised, et polgukohtu otsused on täiesti wastolus otsuse alusteks olewate andmetega.

Olulised seaduse rikkumised wõtawad wahel niisuguse kuju, mida isegi wõimatuks wõiks pidada.

Üks niisugune wäga iseloomulik on Meriwäe ekipaashi kohtuotsus 17. märtsist s. a. madruste Weedami ja Preisi süüd. asjas warguses. Asi oli ekipaashi ülema põhjendusega sõjaringkonna kohtusse saadetud sisuliseks läbiharutamiseks, sest wäeosas ülem ei leidnud õigeksmõistwa otsuse õiglase olewat. Järelewalwe korras asja läbi

*) Kuna selle artikli esimene pool ilmus „Sõduri“ eelmises numbris, kus „rügemendi“ asemel weel „polk“ tarwitati, jääb, et päälkirjas ja tekstis ühtlust alal hoida, ka artikli lõpuosas polgu nimetus muutmata.

Toimetus.

waadates, leidis sõjaringkonnakohus, et ekipaashi kohus oli kohtualustelt wande wõtnud tõtt kõnelda ja seega neid oma süüdistusasjas tunnistajatena üle kuulanud. Siin on ekipaashi kohus täiesti kohtupidamise algmõistet rikkunud. Wandetootuse wõtmine sisaldab siin ülestunnistamise väljapressimist, ning sellega rikkus ekipaashikohus Kohtupid. S. §§ 599, 603, 635, 813 ja 825.

Kui kohtunikud isegi kohtupidamise algmõistetega tuttawad ei ole, siis on neile ammugi wõõrad kõik teised kohtupidamise wormid ja juriidilised normid.

Teisi igasuguseid wäärjuhtumisi on lõpmata: määratakse mitte-wastaw karistus, harutatakse asju, mis polgukohtule sugugi ei allu ja tihti pannakse pääle karistusi õiguste kaotusega.

Sellest selgub, et polgukohtud nende organisatsiooni protsessuaalse ja praktilise külje poolest meie oludes täiesti kõlbmatud on ning tuleks tingimata asuda nende reformeerimisele. Polgukohtute, kui niisuguste järele, nagu neid Wene seadusandlus ette nägi, ei ole meil tarwidust. Tarwis on aga luua esimese astme kohus, mis nihästi ohwitseride, ametnikkude, kui ka sõdurite asju harutaks selles alluwuse piirkonnas, mis rahukohtu kohta käib.

Nii alluksid esimesele sõjawäekohtu astmele kõik väljaspool sõjawäe ülemate distsipliin-wõimkonda kuuluvad üleastumised ja kuriteod, kui nende eest määrataw karistus ei ole ühendatud üldiste õiguste kaotusega. Mõned õigusteadlased kalduwad arwamisele, et sõjakohtu kompetentsist eraldataks sõjawäelaste poolt kordasaadetud üldkuriteod, mis ühesugustel alustel teiste kodanikkudega kodanlistele kohtutele alluksid. Sellel arwamisel on küll mõnesugune juriidiline tähendus, kuid praktiline tähendus kõneleb ainult selle poolt, et ka üldised kuriteod sõjawäekohtutele, nagu see praegu on, alluks. Wastasel korral saaksid kodanlised kohtud liig koormatud uute asjadega ning ilmuks tarwidus uute kohtunikude ametisse nimetamiseks, mis nõuaks riigilt uusi kulusid. Päälegi on sõjawäekohtutel ses suhtes wäga praktiline tähendus. Sõjawäeteenistuse aeg on praegu iseenesest wäga lühike. Kui nüüd kodanlised kohtud mõnesuguse süü eest pikemaajalise kinnipidamise määrawad, siis häwineb seegi kaswatus, mis sõdurile sõjawäes jõutud anda. Sõjawäekohtud wõiwad aga selle wastu määrata kodanliste karistuste asemele raskemaid, kuid

lühikeseajalisi sõjawäelisi karistusi, nagu üksikwangistus sõjawäe türmis, arest wee ja leiwa pääl j. n. e., sest sõjawäeliste karistuste põhimõte on saawutada wõimalikult paremat tagajärge sõjawäelase parandamises ja tema tähelpanu pöõrmises teenistuse huwidele.

Järgmine aste oleks kollektiivkohus, nagu see praegu sõjaringkonnakohus on, kuid selle nimetus tuleks muuta.

Missugune peaks esimese astme kohus olema, kas edasi kollektiivne nagu praegu, wõi peaks pandama üheisikulised kohtud ametisse. Arwamine kaldub selle poole, et ka esimese astme kohtud wõiwad kollektiivsed olla, kohtu esimees peab tingimata õigusteadlane wõi vähemalt kauaegse kohtu praktikaga ohwitser olema.

Polgukohtute esimehi wõiks määrata sõjaringkonnakohtu juures wäljateeninud ohwitseridest, kellel praktilised teadmised kohtu alal.

Lõpuks tekib küsimus, kas meil üldse sõjawäekohtute järele tarwidust on? Seda küsimust wõib harutada mitmest küljest. Paljud erajuristid, nende hulgas ka mitmed kuulsad professorid, on awaldanud arwamisi, nagu ei oleks sõjawäekohtuid üldse tarwis, sest sõjawäekohus olla seisuslik kohus, kuna Eesti Wabariigis kõik seisused kaotatud. Mõnede arwamise järele käia distsipliini huwid juriidilise õiglusega täiesti wastamisi.

Sõjawäe eriline seisukoht riigis ja sõjawäe iseäralised ülesanded rõhutawad eriliste sõjawäe materjaalseaduste wajadust, nihästi sõjawäelise distsipliini kui ka teenistushuwide kaitseks. Sõjawäekohus peab kaitsema distsipliini huwisid ja sõjawäe ülema autoriteeti.

Päälegi walitseb sõjawäes teistsugune wahekord ja sõjawäelaste korporatiivne organisatsioon. Sellel organisatsioonil on sügaw mõte ja tähendus, millest on tingitud terve sõjawäe ühinemine ühte terwikusse. Selle organisatsiooni õiguste ja kohuste tarwis on waja iseäralist kohut, mis mõjuwõimuline oleks. Sõjawäelise wahekorra tundjatena wõiwad kohtunikkudeks olla ainult isikud, kes sõjawäe eluoluga ja tingimustega oma elukutse poolest lähidalt seotud. Kohtunikerailsik, kes wõhik kõigis neis tingimustes, ei suudaks kõige parema tahtmise juures kullalt õieti hinnata neid olukordi.

A. Leht.

Strateegia ja sõjaline poliitika.

„Revue de Paris'i“ käesolewa aasta 1. detsembri number toob colonel A. Grouard'i artikli „Stratégie et politique militaire“, milles autor selle küsimuse kohta järgmisi mõtteid avaldab:

Kuna iga tähtsa sõjalise operatsiooni pääsündmuseks on lahing ja kuna strateegial eesmärgiks on seks arwuliselt, ajalt ja ruumilt kõige soodsamais tingimustes jõude kohale muretseda, wõib öelda, et see sõjakunsti osa on kõrgema wäejuhatuse pääteaduseks.

Ent kui operatsioonid arenewad laialdastel aladel, mis wahel üksteisega halvasti ühendatud, eriti kui tarwis tegewusse panna liidus olewate riikide sõjawäed, mis aga üksteisest rippumatud, astub mängu sõjakunsti haru, mis strateegias tähtsam ja wiimast walitseb: see on sõjaline poliitika. Mis on selle termini täpne tähendus?

Jomini kui silmapaistwa autori järgi tuleb sõjalise poliitika all mõista diplomaatia suhteid sõjaga, kuna sõjaline poliitika mõne walitsuse wõi kindrali sõjaliste kombinatsioonidega tegemist teeb. Nii wõimaldab hää sõjapoliitika otsustada, kas sõda on mõödapääsematu, endale lepinglaste kaudu kindlustust muretseda, ära määrata mitmesugused operatsioonid, mis sõjas tarwilikud, et ta eesmärki saawutaks. Kuid on sõda kord juba otsustatud, on sõjaline poliitika see, mis ära määrab mitmesuguste sõjalise tegewuse alade tähtsuse, sõjapidamise wiisi — pääletungi wõi kaitseseisukorra — mis neist kõige wastawam, kindralid, keda nende läbiwiimiseks peab walima.

Sellest piiritelust on näha, et sõjaline poliitika wäga lähedalt strateegiaga kokku puutub. Wõib isegi öelda, et ta on wiimase osa, kui oletada, et strateegia eesmärk on operatsioonide juhtimine nende terwikus; kuid ma arwan, et on parem neid üksteisest eraldada, jättes strateegia ülesandeks korraldused, mis waja, et iga operatsioonide ala jaoks määratud jõude lahingusse wiia. Kuid lõppude lõpuks wõib sarnane eritlemine ainult teoreetiline olla, ja waenulise tegewuse lahtipuhkemise korral satuwad mõödapääsmatult sõjaline poliitika ja strateegia oma aladega ühte, kuna operatsioonide alad, mis mõnel wäga laialdasel wõi mitmel piiril wõiwad leiduda, olles täiesti erinewad, kunagi üksteisest täiesti rippumatud pole. Nii kuulus näiteks 1914 a. — 1918 a. sõja algul küsimus, kas wälja pääletung wõi kaitseseisukord Vogeesides wõi Elsassis, Ardennides wõi Belgias, samuti ka jõudude kindlaksmääramine, mida igale opera-

tsioonide alale tuli saata, sõjalise poliitika piirkonda; kuid nii pea kui waenuline tegewus lahti puhkes, tuli strateegial oma osa mängida, sest wõitlused ja lahingud, mida ühes raioonis peeti, polnud selle kohta, mis mujal sündis, mõjuta, sest jõudude terwik moodustas tõeliselt ainult ühe suure armee, mille üksikud osad kõik üksteisega seotud, kuna olukord wõis nende esialgse jaotuse ümbermoodustamist nõuda. Tõesti oldi sunnitud seda pärast Charleroi lahingut ette wõtma, ja just nende otstarbekohaste sammude tõttu, mis augusti lõpus ette wõeti, wõidi, Marne ääre osa neist korpustest tagasi tuues, mis ebaõnnestanult Vogeesidesse olid saadetud, wõitu saawutada, mis Pariisi päästis.

Kui sakslaste waatekohale asuda, on sõjalise poliitika tähtsus weel selgemini nähtaw. Kuna neil kahel frondil tuli wõidelda, otsustasid nad wäga õnnestanult esiteks wenelaste wastu ootawale seisukohale asuda ja endi pääjõududega Prantsusmaa wastu pääletungi alata, olles kindlal arwamisel, et nad wiimase enne wõidawad, kui wenelased jõuawad Preisi territooriumil kaugele tungida. Charleroi lahing, millele kiire prantslaste armee taganemine järgnes, pidi neile eduks lootust andma, kuid Marne lahing muutis äkki üksteise wastas asuwate armeede wahekorra, ja wõib öelda, et üheks sakslaste kaotuse põhjuseks oli nende poolt sõjalises poliitikas tehtud wiga, kuna nad jõude, mis esiteks lääne frondi jaoks määratud, kahe korpuse wõrra nõrgendasid, et neid ida frondile üle wiia, wõttes neid Saksa armeede hulgast, mis olid määratud Pariisi pääle marssimiseks. Selle asemel, et pärast uut wõitu Pariisi astuda, olid sakslased sunnitud kuni Aisneni taganema; endi korduwaist katseist hoolimata, ei suutnud nad meid segada fronti kuni mereni pikendamast ja nad olid sunnitud Prantsusmaal suuri jõude pidama, et wähe-malt selle osa meie territooriumist, mille nad enda alla olid wõtnud, enda käes hoida. Kord juba oma wõimetuse kohta teadwusele jõudnud, leppisid nad sellega, et meie wastas kaitseseisukorda jäid, nii et wõisid kõike tagawara formaatioone, mis neil olemas, wenelaste wastu kasutada, kelle edasitungimine Galiitsias ja Ida-Preisimaal oli hädaohlikuks saamas. 1915 a. olid nende pääjõupingutused kuue kuu jooksul meie ida lepinglaste wastu sihitud. Piksena purustawa pääletungi näol, mida nad seega kergendasid, et Wenemaa ühe kõige tähtsama sõja warustuse walmistamise keskkoha häwitasid, läks neil korda Wene armeesid terwel nende frondi

tagasi suruda, sundides neid järk-järgult Weikseli, Bugi, Narewi ja Neemani äärest lahkuma. Nad lootsid veel rohkem ja arwasid, et suudawad, nagu nad seda mitmele korrale katsusid, üht osa Wene jõududest sisse piirata, kuid igakord läks nende wastasel korda, möödapääsmatuid ohwreid kandes, pääseda, ning sakslased olid sunnitud selle sitkuse ja wastupidawuse tõttu, nagu Põhja-Prantsusmaalgi, kaitsesõda alustama.

Samal ajal ei põlanud nad sõjalist poliitikat. Juba 1914 a. nowembrist saadik olid türklased nende kõrwale asunud, ning järgmisel suwel ühinesid nendega bulgaarlased, asudes keskriikidega liitu.

Selle toetusega rehkendades, olid sakslased veel kord sunnitud oma sõjalist poliitikat muutama. Kuna nad senini otsustawaid tagajärgi järjekindlalt Prantsusmaal ning Poolas olid otsinud, teewad nad nüüd otsuseks oma pääjõupingutused Balkanitele üle wiia, eesmärgiga — enestele tee Konstantinoopolisse awada. Selle uue ettevõtte esimeseks aktiks oli, Saksa-Austria jõudude liikumist Bulgaaria sõjawäe omaga kokkukõlastades, Serbia purustamine. Oli tarwis pime olla, et nende operatsioonide tähtsusest, mis selles raionis arenesid, mitte aru saada.

Sõjapoliitika waatepunktist ei osanud meie bulgaarlasi tagasi hoida, ja veel rohkem, me walmistasime endale kõige täielikumaid illusioone Greeka seisukoha suhtes, kes enese erapooletuks kuulutas, kuid keda kartus wenelasi Konstantinoopolis näha sundis sakslaste poole asuma. Greeka rannikud said weelastele paatidele warjupaigaks, mis sääl walitsuse agentide häätlikkuse tõttu endale mitte üksi warustamist ei leidnud, waid ka kaitset. Pärast Serbia mahajätmist, millega ta lepingu kaudu oli seotud, wiimasele aga lihtsa paberitüki tähtsust andes, oli Inglismaa käest Küpri saare saamise tagasilükkamine küllalt selgeks tõenduseks, et Greeka walitsus mingil tingimisel liitlasi ei tahta toetada. Kuid rahwas hoidis lääne riikide poole, milledele ta oma riiklise olemasolu eest tänu wõlgnes, ja näib, et oli silmapilk, kus kuningas Konstantin minister Weniselose mõjul walmis oli oma otsust liitlaste kasuks andma.

Niipea kui Türgimaa end Saksamaa liitlaseks kuulutas, mõeldi küll kohe tema purustamise pääle, kuid korraldused olid seks wiletsad. On räägitud, et ainult Wenemaa kutse pääle, et türklasi sundida osa omadest Kaukaasia wägedest ära tooma, meie jõud Ottomani riigi wastu juhiti. Wenelaste palwet tuli õigustatult arwesse wõtta; kuid et neid aidata, ei olnud waja Darda-

nellides ettevõttele asuda, mille tagajärje kohta selgus puudus. Oli palju parematki teha, nimelt Alexandrette'i lahes suurt sõjawäge maale saata. Seks oleks esmalt waja läinud pääasjalikult nimetatud positsiooni strateegiliste omaduste kohta selgusele jõuda. Oli selge, et kui me kord juba sellesse raiooni püsiwalt olime asunud, me wõisime kas wenelastele, kes Kaukaasias opereerisid, Eufraati sihis wastu minna, wõi inglastele, kes Mesopotaamias asusid, ehk jälle paremale suunduda ja Süüria oma alla wõtta, mis oli paremaks abinõuks Egüpti kaitsmisel, wõi wasakule pöörata läbi Wäike-Aasia Konstantinoopoli sihis. Mis puutub täidewiimise wõimalusse, siis olid suured hõlbustused olemas, et operatsiooni õnneliku lõpuni wiia: asjaolu tõttu, et Küpris inglased asusid, olid seks kõige paremad tingimused, et ekspeditsiooni ettewalmistused lõpetatud, oleks Alexandrette'i lahes pidanud ootamatult maale asuma, kust pääkorpused kahe nädala jooksul oleksid Eufraati jõe wälja jõudnud, kuna paremal tiival Alep oma alla oleks wõetud, wasakul aga Marachi ja Tauruse läbikäigud. Kolme kuu jooksul oleksime wõinud Wäike-Aasias peremehed olla, wenelastele, kes Kaukaasiast wälja tungisid, käe ulatada. Siis oleksime wõinud mõelda Konstantinoopoli atakeerimise pääle mitmast küljest. Selle asemel, et seda positsiooni kasutada, mille strateegilised omadused teda teiste seas ainsamaks tegid, ja mõnda suurt operatsiooni ette wõtta, eelistati jaokaupa igalpool wähehaawal tegutseda. Esiteks pidid inglased, et Egüpti kaitsta, suured jõud tegewuseta paigal pidama; samal ajal saatsid nad Persia lahes maale wõrdlemisi nõrga korpuse. Oli naeruwäärt Tigriise jõe mööda 20.000-mehelise korpusega püüda üles tungida, kellele oli määratud kõige haletsemiswäärsemas tingimustes sõjariistu käest ära anda.

Lõppeks, et Konstantinoopolile pääle tungida, ei leitud midagi paremat kui Gallipolis, mis peaaegu saar, maale tulla, lootuses Dardanellide kitsusi oma alla wõtta. Kuna ei mõistetud, et Alexandrette'i lahe äärde koondatud suur sõjawäge oleks lubanud ainsa hoobiga kõik eesmärgid saawutada, tehti sõjalises poliitikas suur wiga.

Kuid peab tunnistama, et Dardanellide atakeerimine oleks wõinud tagajärgi anda, kui ta oleks ootamatult, pärast hoolast ettewalmistust laewastiku ning maawägede kokkukõlastatud koostegewusel ette wõetud. Kuid wõib öelda, et seda wäga wiletsalt toimetati. Esiteks ei õnnestanud laewastikul kitsust üksinda omal jõul wallata; wahepääl oodati kaks kuud, enne kui kallale tungi korralti, jättes seega türklastele aega, et end

kindlustada. Kõik need, kes sääl on olnud, teavad wäita, et türklased senikaua, kuni neil laske-moona olemas, seisukorra peremeesteks wõisid jääda. Kuid laskemoonast ei wõinud neil puudus tulla, kuna nad sakslastega Bulgaaria kaudu ühenduses olid, kes juba warem, enne keskriikide hulka astumist, nende wastu häatahtlikku erapooletust ü'es näitas.

Wahepääl oli uus riik wälja astunud: see on Itaalia, kes, waenuliku tegewuse algul erapooletuks jäädes, 1915 a. mais oli otsustanud Austriale sõda kuulutada. See oli liitriikide hää sõjapoliitika tagajärg: see muretses neile 2 miljoni mehelise toetuse. Jäi weel lahendada sõjalise poliitika probleem, kuidas seda jõudu kõige otstarbekohasemalt ära kasutada.

Kõige esmalt pidid itaallased endi piiride pääle mõtlema, endalt küsides, kas pääletung on wõimalik ja missugusel sektoril ta kõige rohkem lootust wõidu pääle annaks. On selge, et pääletung igalpool wäga raske oli, sest Alpid moodustasid, alates Schweitsi piirist kuni Isonzo jõeni, kartust äratawa kaitsewõõ, kus loomulikke takistusi tugewad kindlustused weel kõwendasid. Peab ütlemä, et enne kui pääletungi alustada, tuleb esiteks enda kaitseüsteemile hää seisukoht muretseda ja selle ühendusteede julgeolekus kindel olla. Sellele waatepunktile asudes, oleksid itaallased pidanud hoiduma Trentini kaudu tõsist pääletungi ettewõtmast; kuid et enese kaitseüsteemile hää paigutuse leida, oleksid nad pidanud senini püüdma edasi tungida, kuni nad mõne tugewa takistuse wastu oleksid põrganud; sellest momendist pääle oleks tulnud peatuda, end kindlustada, et, juhtumisel kui Saksa-Austria jõud oleksid pääletungi alustanud, neid kaotustega tagasi lüüa. Üldse peab ütlemä, et terwel sellel tsoonil oldi sunnitud ettewaatlikult ja tagasihoidlikult talitama, ilma et kumbki pool midagi otsustawat oleks wõinud saawutada. Oli tarwis, et itaallased selle pääle suurt tähelpanu oleksid pööranud, sest tõsine kaotus oleks nendele palju suurema tähendusega olnud kui nende wastastele. Kui nad isegi oleksid austerlased teiselepoole Brenneri ja Inni basseine surunud, poleks wiimaste ühendusteid ühestki küljest hädaoht ähwardanud; neil oleks alati wõimalus olnud hääs korras oma taganemist toimetada. Teisiti oleks lugu itaallastega olnud, kui nad Adige'i (Etsh) wõi Chiesia jõgedel, mõlemal pool Garda järwe, lüüa oleksid saanud. Selles raionis taganedes,

oleksid nad Isonzo jõel opereeriwate wägede ühendusteede waenlase wõimusse annud ja nende wägede seisukord oleks kriitiliseks muutunud. See on põhjuseks, miks sarnase sõjawägede paigutuse korral itaallastel, enne kui paremalt tiwalt pääletungi alata, rohkem kui kunagi warem oma kaitseüsteemi hää asukoha eest wasakul tiwal oleks tulnud hoolitseda. Kui see tingimus täidetud, alles siis oleksid nad wõinud oma päämassiga katsuda Carnioli kaudu edasi tungida; kuid milgi juhtumisel ei tuleks arwata, et nende ülesanne oleks kerge olnud. Sest nagu Isonzol, nii oli austerlastel ka Trentinis suured jõud tarwitada. Kuid kuna nad 1915 a. suwel kibedasti wenelaste wastu tegewuses olid, polnud neil wõimalik kohe silmapilk pääletungi alustada. Tõeliselt tuli operatsioonidel selles raionis kuude kaupa areneda, ilma et nad oleksid suuri tagajärgi annud; kuid warsti awas ühe uue sõdiwa riigi wäljaastumine uued wäljawaated. See oli Bulgaaria, kes pärast suuri kahtlemisi keskriikidele oma toetuse andis.

Bulgaarlaste esimeseks eesmärgiks oli Serbia purustamine, ja austerlased ning sakslased, pärast seda kui nad wenelasi lõpuikult olid löönud, pidid seks kaasa aitama. Nad mõistsid wäga hästi, et Serbia allasurumine teeb nad Balkanitel peremeesteks, awades neile pärani Konstantinopoli tee, selle järgi Wäike-Aasia oma, mis wiib Egipti ja Mesopotaamiasse. Nii kerkis liitriikide ees üles uus sõjalise poliitika probleem.

Kuid õnnetuseks ei mõistetud wiimase tähtsust; liitriigid ilmutasid neis asjaoludes mitte millegagi seletatawat pimedust, sest hoolimata omast näilisest keerulikkusest oli seisukord wäga selge. Bulgaaria kuninga kauplemised Saksa-maaga olid juba ammugi wäga hästi teada; see oli awalik saladus. Juuli keskpaigas oli Pariisis ja Londonis olemas sõnasõnaline ärakiri lepingust, mis nende kahe riigi wahel sõlmitud. Kuid Prantsuse ja Inglise wälisministrid olid ühel arwamisel, kui nad teatasid, et see leping olla tähenduseta, ja et ei olla midagi erilist tarwis ette wõtta, et Serbiat aidata.

Ainult kaks inimest said aru paljutõotawatest wäljawaadetest, mis oleksid awanenud sõja Balkanitele ülewiimisega: kindral Castelnau, sõjawäelaste, ja Briand, walitsuse liigete hulgast.

(Järgneb).

Wäerinde warustamisest leiwa ja kartulitega.

Söduri päewases toidunormis moodustawad leib ja kartul umbes $\frac{4}{5}$ selle kaalust. Sellega langeb siis ka sõja ajal toidu transporteerimisel pääraskus nimetatud ainete pääle. Kuid need ained on oma loomu poolest transporteerimiseks väga ebasoodsad: leib — suure pudenemise ja muljuwuse, kartul — mahutawuse ning külma-kartmise tõttu.

Tuletades meelde wabadussõja toitlusolukorda wäerindel, leiame ülaltoodud wäidetele kinnitust. Kõigil on meeles, missuguste raskustega sündis leiwa kättetoimetamine liiniwägedele, kuna kartulid täiel määral pea kunagi anda ei saadud, ja seda mitte nende puuduse tõttu, waid just seepärast, et neid ei suudetud täiel määral juurde wedada.

Mis puutub eriti leiwaga warustamisse wabadussõja ajal, siis torkab silma asukohta wahetawate wäljaleiwaahjude tegewuse täieline puudumine, kuna leib walmistati kaugel seljataga mehaanilistes wõi suuremates eriliistes sõjawäe leiwatehastes ja transporteeriti wäerindele raudteel pikemat maad kaudu (näiteks: Wiljandist — Alt-Schwaneburki, wõi Walgast — Pihkwa ümbruskonda). Seda ei saa seletada wätjaahjude puudumisega, sest need olid meil olemas, waid selle nähtuse põhjuseks on wabadussõja partisaanlik iseloom. Kiire manöwreerimise juures ei suudetud leiwaküpsetamist wäerinde lähemas piirkonnas korraldada.

Sõjas mängib suurt osa wooride kergus ja transpordi hää korraldus ühelt ja wäerinde piirkonna kohalike toitlusolukordade otstarbekohane ärakasutamine teiselt poolt.

Kuidas tuleks wäerinde leiwaga warustamist korraldada? Oleks otstarbekohatu wabadussõja eeskujul wärske leiwa transporteerimine liig kauge maa tagant. Minu arwates leiduks sellest pääsetee: 1) wagon-leiwatehaste sisseseadmisest wärske leiwa walmistamiseks wäerinde lähemas piirkonnas ja 2) otstarbekohase konserweeritud leiwa laiemaulatuslikus tarwitusele wõtmises.

Kahjuks puuduwad mul teated wagon-leiwatehaste olemasolu kohta wälisriikide sõjawägedes üldse. Ent kui sarnast leiwatehase tüüpi weel olemas ei ole, siis tuleks see just meil konstrueerida. Olles antud diwiisi eesrinna ladude juurde, wõimaldaksid wagon-leiwatehased wahetpidamata leiwaküpsetamist (ka liikumise ajal) ja wärske leiwa transporteerimine kaugemalt seljatagusest wõiks ära jääda, kuna selle asemel wõiks

säält saata leiwajahu ja konserweeritud leiwa (kuiwikud, galetid j. n. e.), mis transporteerimiseks kõigiti soodsamad. Konserweeritud leib hoidub kauem alal ja on 3—4 korda kergem wärskest leiwast.

Missugune konserweeritud leiwa liik oleks meil kõige otstarbekohasem? Hää konserweeritud leib peab wastama paljudele tingimistele, millest tähtsamad oleksid järgmised: 1) wõimalikult toitew (s. o. wäikses kaaluüksuses palju toiduwäärtusi sisaldaw), 2) hästi seediw, 3) maitsew ja mitte äratüütaw, 4) wastuwõtmatu õhu niiskusele, 5) mitte liig habras ja pakkimiseks kõigiti kohane. Kahjuks ei ole ühtegi konserweeritud leiwa liiki, mis kõigile ülaltoodud tähtsamatele tingimistele täiesti wastaks, sest walmistamisel toob ühe tingimise parandamine harilikult ikka teiste halwenemise kaasa. Teiselt poolt dikteeriwad kohalikkude olude iseäralised nõuded (rahwa harjumused, ilmastiku iseäraldused, majanduslik olukord j. n. e.) ühe wõi teise tingimise erilise tähtsuse.

Minu arwates wastawad meie oludele konserweeritud leiwana kõige rohkem Soome kuiwatatud kakud (limppu leibä). Nimetatud kakkude walmistamise wiis on järgmine:

15 kuni 20 liitrit wett soendatakse kuni 40° C. ja segatakse sellesse 50 kilo (3 pd. 2 nl.) liht (mitte ülesõela) rukkijahu, 27 grammi (umbes 7 sol.) soola, 1 liiter (0,81 toopi) wärsket wedelat pärmi ja natuke köömleid. Hästi segamini sõtkutud tainas riputatakse jahuga üle, kaetakse willaste waipadega ja pannakse umbes 3 tunniks sooja ruumi tõusma. Kui tainas üles kerkib, lisatakse sellele weel jahu juurde, segatakse segamini ja kaetakse jälle soojalt kinni. Kui tainas uuesti üles kerkinud, wormitakse sellest ümmargused õhukesed kakud, mille keskele auk tehakse. Kakud lastakse enne ahjupanemist weidi kerkida ja küpsetatakse ühetasaselt ära.

Hästi äraküpsetatud kakud on kollakaspruunid ja kaunis kuiwad. Pärast ülearuse kuiwa jahu mahakraapimist aetakse kakud aukepidi õrre otsa ja pannakse kuiwama, kusjuures nad kuiwades kõwaks lähewad. Sarnaseid kakkusid wõib puust kastides mitu aastat hoida, ilma et nad rikki läheksid. Paremat sorti kuiwatatud kakud walmistatakse ülesõela jahust, kusjuures osa wee asemele piima tarwitatakse ja tainale ka wähe wõid juurde lisatakse. Soomes tarwitatakse laiemalt hapendatud tainast kuiwatatud kakkusid, mille tainas niisama walmistatakse,

kui meie hariliku rukkileiwa tainas, ainult weidi tihedam.

Wiimast liiki kuiwatatud kakud oleksid Eesti sõjawäele konserveeritud leiwana kõige kohasemad just sellepärast, et need oma maitse poolest kõige rohkem sarnanewad harilikule rukkileiwale ja selle tõttu nii pea ära ei tüüta, ühtlasi oleksid nad oma tiheda koorukese tõttu wähe wastuwõtlikud õhu niiskusele. Kui sarnased kakud walmistamisel hästi tõusta on lastud ja korralikult ning ühetasaselt ära küpsetatud, siis on nad küllalt kohedad ja jääwad kuiwades tarwilisel määral hapraks, mispärast neid kergem närida ja nad kaunis hästi seediwad. Ülesõela jahu on tarwis wõtta selleks, et kakkude seediwust tõsta, kuna kliid, waatamata selle pääle, et nad palju toitwaid olluseid sisaldawad, inimese seedimisorganides wäga halvasti seediwad.

Mis puutub leiwa walmistamise organiseerimisse sõja ajal, siis arwan, et igauhele on selge, missugune tähtsus on hästi etewalmistatud leiwategijatel ja juhatajatel. Mitte wäheha tähtsusega ei ole juba rahu ajal omada kõige wähemalt ühte mehaanilist, nõuetele kõigiti wastawat, sõjawäe leiwatehast. Wiimase asutamisel tuleks silmas pidada mitte ainult rahuaja nõudeid, waid palju enam nõudeid, mida sõjale etewalmistamine ja sõda enesega kaasa wõiwad tuua.

Tuleks alla kriipsutada eriti seda, missugune tähtsus on seljataguse ja wäerinde üksmeelsel töötamisel, nii öelda „waimlisel sidemel“. Just hää ja hoolas warustamistöö kõwendab seda sidet kõige kindlamini, iseäranis hääks sõpruse wahendiks on — korralik leib. Hää leiwa walmistamine on ühtlasi üks raskemaist ülesannetest. Sellepärast on wäga tarwilik, et leiwa walmistajad tunneksid oma töö tähtsust. Minu arwates ei ole ükski abinõu üleliigne, mis selle

tunde tõstmiseks kaasa mõjuda wõiks. Muu seas arwan, et kasulik oleks ka komme, mille järele tähtsamail sõjategewuse momentidel wärsketele leibadele kohased lõöksõnad pääle lüüakse. See kergitaks ja kinnitaks sõdijate meeolu ja teritaks leiwategijate hoolt, kes sarnastel momentidel oma kätetöö kaudu wäerindega kindlamini liituwad.

Puudutades wäerinde lähema piirkonna kohaliku toitlusolukorra ärakasutamist leiwaga warustamise alal, peab ütlemä, et selleks wäga piiratud wõimalused on olemas, sest sõjawägi tarwitab leiba liig palju selleks, et kohapäälse ostmisega wõi rekwireerimisega seda kuigi kestwalt wõiks toetada. Kohalikke toitlusolusid wõiks wahest kasutada konserveeritud leiwa ümberwahetamiseks elanikkude leiwa wastu, kui seda tarwidused nõuawad. Nii oleksid, wõib olla, kasulikud sarnast wahetamise korda reguleeriwad määrused.

Hoopis suuremad wõimalused on kohalikkude toitlusolude ärakasutamisel wäerinde kartulitega warustamisel. Arwan, et tulewiku sõjas Eesti wäerinde wärskete kartulitega warustamisel ainult kohapäälset muretsemist arwesse wõtma saab, kuna juba käesolewal ajal suurel määral walmistatakse täiesti hääd ja transporteeritawat konserveeritud kartulit, n. n. „kartuli helbete“ näol, mis 4 korda kergemad kui wärsked kartulid, sisaldades ainult 15% niiskust. Teatawasti walmistawad kartulihelbeid käesolewal ajal Eestis juba kaks tehast: üks E. T. K. ja teine o/ü. „Wiru“ oma. Nimetatud tehaste produktsioon on küllalt suur ja kartulihelbete omadused (ka hind) niiwõrd tähelepanemise wäärt, et wõiks alata selle küsimuse uurimist sõjawäelisest seisukohast.

Igatahes näib wäerinde warustamise suhtes kartulihelbetel tulewikus suur tähtsus olewat.

J. Org.

Kas wõiwad ohwitserid sõduritega koos spordiharjutustest osa wõtta?

Nagu kuulda, on mõnes wäeosas harutatud küsimust, kas on kohane ohwitseridel sõduritega koos spordiwoistlustest osa wõtta. Olla otsitud selle kohta käske ja juhtnõore, uuritud wana Wene korda, kuid otsekohest wastust ei ole saadud. Siiski wõtnud maad ekslik arwamine, mis keelwat ohwitseri sõduritega koos spordi pidust osa wõtmast. See olla põhjendatud järgmise arwamisega: sportimine sõduritega koos ei sündiwat ohwitseri aumõistega kokku. Lubatawaks pee-

takse sportimine ohwitseridele eraldi, mitte aga sõduritega ühes. Edasi, olla piinlik, kui ohwitser spordiwoistlustest osa wõttes ühtegi kohta ei saawat, kuna temale alluwad sõdurid kõik kohad enestele wõita, mille tõttu ohwitser sõdurite pilke alla sattuwat ja oma lugupidamise kaotawat. Igatahes on see walesti arusaamine aumõistest. Kui tihti ei loe me, et see ja see ohwitser on skandaleerimise eest mittekaines olekus nii ja nii mitme päewa kartseris istumisega karistatud. Nii

raisatakse siis waba aega selleks, et mürke endasse juua ja päale selle karistust kanda. Sarnane teguwiis on kahtlemata ohwitseri aumõistele vähem wastaw kui sõduritega koos spordist osa-wõtmine.

Nii ei tohiks mitte ära keelata, et ohwitser sõduriga wabal ajal wäljale läheb ja sääal spordiharjutusi teeb; sääal wõib tema sõduri hingeelu rohkem tundma õppida, kui reateenistuse ehk määrustiku õpetamisel. Ja mis on ohwitseril pääsasjalikult sõduri juures tarwis teada? — Tema hingeelu ja edasipüüdmist. On ju tingimata tarwilik, et õpetaja tunneks oma õpilast põhjalikult, mis wõimaluse annab teda kaswatada ja arendada. Niisama on lugu ka sõjawäes.

Kui ohwitser sõduritega kaasa wõistleb — on kõik ühetaolised, püüdes näidata omi wõimisi ja teadmisi spordi alal: kes rohkem wälja arenenud, kel suuremad pingutused ja suurem jõud, see pääseb kohale, olgu ta ohwitser wõi sõdur. On sõdur ohwitserist spordi alal oma wõimiste poolest ette jõudnud — ei pane ohwitser ise ega sõdurid seda pahaks. Ei tarwitse seda ka wäeosa ülemal teha; wiimane wõib ainult rõõmu tunda, et temale alluwas wäeosas on sõdurid, kes omi wõimisi wõiwad näidata ja teistele eeskujuga anda. Ajakirjandusest oleme tihtigi leidnud, kuidas Inglise ohwitserid ja sõdurid ilma sõja ajal päale lahingut asusid jalgpalli mängima, unustades lahingu pildi. Praegusel ajal wõistlewad wäljamaal sõjawäelased, ohwitserid ja sõdurid koos, jalgpallis. Olümpia mängudel, mis iga nelja aasta tagant ära peetakse, wõtawad wäljamaa riigid sõjawäelaste komandodega, sõdurid ja ohwitserid koos, märgilaskmisest ja muudest spordiharudest osa. Mispärast ei ole siis meil kohane lubada ohwitseridel ja sõduritel koos töötada? Olen ise mitmel korral sõjawäelaste komandodega jalgpalli mänginud, kus roodu ülemad ja ohwitserid sõduritega koos mängisid, et oma wäeosa spordiwõimisi kõrgemale järjele tõsta. Kaotuse korral ei süüdistata ohwitser sõdurit ega sõdur ohwitseri. Wahekord on kõige parem; tehakse uuesti koos tööd, et lähemal ajal oma kaotust wõiks tasa teha. Teenistuse ajal on ohwitser jällegi ülemus ja sõdur käsutaja. Ainult niisugune wäeosa wõib waba olla igasugusest nurisemisest.

Seepärast oleks soowitaw, et meil sõjawäes ekslik arwamine spordi kohta maad ei wõtaks, ning sõdurid ja ohwitserid spordi alal koos töötaksid. Ühenduses seisab jõud ja jõus — wõim.

P. E.

Mõndasugust.

Telepomm. Itaalia obersti Crocco leiduse, telepommi (kauguspommi), kirjelduse wõtawad „Nachrichten für Luftfahrer“ (1922, Nr. 35) Hollandi ajakirjast „Vlieg-veld“. Pomm tuleb sarnasest kõrgusest ja kaugusest õhulaewalt wõi lennumasinalt alla wisata, et suurtükiväe kaitsetuli pommitawat lennukit enam tabama ei ulata. Seks oistarbeks on pomm kandepindadega sel moel warustatud, et ta ise wäikesele lennumasinale, mis umbes wäikesele Roland-biplanile sarnaneb, kereks on. Tagant terawaks kokku jooksew pomm on kõrgus- ja küljetüüridega warustatud. Tüüri mehhanism on nii sisse seatud, et pomm pärast allawiskamist järsklennust liuglendu üle läheb ja seejuures kiiruse 400 klm. tunnis omandab. Siis seadib kõrgustüür jälle järsklennuks ümber, nii et pomm lõpuks wertikaallennus suure kiirusega märgi saawutab. 3000 m. kõrguselt allawiskamise juures oli kauguse ulatus 10 km. Tüüri mehhanismi ja otsejooksu aparaadi paneb pressitud õhk käima. Otsejooksu aparaat, mis sihttüüri teenistuses, on sama-sugune kui meritorpeedolgi. Pommi kaal on umbes 80 kg, kandetiibadel j. n. e. 20 kg. Puust kandepindade laius on 80 cm. — Nende teadete järgi ei saa weel mingit otsust teha. Pommi kaal on liig wäike. Ja see, kui kiiresti liikuwast lennumasinast telepomm 10 km. taga asuwa märgi pihta saadetakse, näib liig fantastilisena. (Technik und Wehrmacht 1922 a. Nr. 11—12).

Traadita üleantud teadete salajas hoidmine olla aparaadi kaudu, mille Prantsuse insener Eduard Belin üles leidnud, kindlustatud. Kui see teade endale tõendust leiab, oleks traadita telegraafide ja telefonile piiramatu kasutamise wõimalus kindlustatud; see leidis oleks takistuse kõrwaldanud, mis traadita edasiantud teadete kasutamise, päale awaliku tarwituse, wõimatuks tegi.

(Technik und Wehrmacht 1922, Nr. 11—12).

Wastutaw toimetaja: Kindralstaabi kolonel N. Reek.
Wäljaandja: Kindralstaabi Walitsus.

„Sõduri“ kirjastusel ilmunud raamatutest on weel saadawal:

- 1) Prof. Martens: **Sõda ja õigus.** — Hind M. 50.
- 2) N. Reek ja R. Kent: **Hobune ja tema hindamine.** — Hind M. 30.
- 3) G. Leets: **Nurgamõõtja, bussoli ja stereotru tarwitamine Inglise ja Wene suurtükide jaoks.** — Hind M. 65.
- 4) E. Limberg: **Kõnd.** — Hind M. 20.

Tellida wõib, postiga ehk suusõnal, „Sõduri“ toimetusest: Tallinn, W. Batarei tän. nr. 10.